

ШОДУНАВКА

№ 40.

Београдъ 4. Октомбра.

1846

НЕШТО О КВАРЕНЮ СРБСКОГО ЕЗИКА У ДАЛМАЦИИ.

Одъ свио предѣла, гди Срби обитаваю, Далмаціја є найпосле се изъ свогъ столѣтногъ сна пробудила, и одъ скоро почела знаке умногъ живота одъ себе давати. Бука Маџара прешла є и преко Велебита, пробудивши тамо славенскогъ Геніја, и тако почео є првый листъ у србскомъ езыку, подъ именомъ „*Зора Далматинска*“, излазити. Кадъ бы овай часописъ у другимъ рукама био, могао бы страшно орудије противъ Талијанштине, коя є готово сву Далмаціју подярмила, постати, онъ бы могао, духъ времена проникнувши, и осимъ Далмаціје благодатије дѣйствовати, овако пакъ, каквый є садъ, недиже се ни мало преко высине обычны провинцијални новина, налази дакле једва у Далмаціји самой, па и то само кодъ Срба римске вѣре, интересъ. Особито зато, што се є далматинско, тако рећи у сто поднарѣчја раз҃ѣпљено, србско нарѣчје за књижеванъ езыкъ узело, што оно, и тако доста одъ Талијанаца изопачено, одъ садѣлателя „*Зоре Далматинске*“ безъ никаквогъ знанија грамматике юшти горе се квари, гнушава се свакиј Србинъ, реченији часописъ читати. Задатакъ нашегъ времена есть, сва поднарѣчја у једанъ јединиј књижеванъ езыкъ централизирати, и не само онако писати, како нашъ народъ по већој части говори, него и како правилно говорити треба, кое народъ незна, него кое испытаваюћа критика знати мора. Како се садъ у „*Далматинской Зори*“ збори, то є ињи езыкъ и одъ оногъ у „*Даници Хорв. Слав. и Далмат.*“, съ којомъ мы Срби источне вѣре савршено саединити се већу надежду имамо и готово смо се саединили, а камо ли одъ

србскогъ правогъ езыка далеко различанъ, и тако ћемо богме поздно имати једанъ јединиј књижеванъ езыкъ, пошто намъ „*Зора Далматинска*“ и проче пѣке књиге, у покварепомъ нарѣчије излазиће, само препоне на путъ стављаю. Мы ћемо ове препоне уклапати, шибајући критическимъ бичемъ све оне, кој иј напутъ међу, а гди сила јединогъ јединогъ довольна ніје, опде ће се вальда другиј тко наћи, да продужи дотле гуерилскиј ратъ, докъ се годъ непостигне истини. Почетћемо дакле са овогодишњомъ, „*Зоромъ Далматинскомъ*,“ одъ кое самъ до 30 бројева промотрио, и у којима самъ одъ слѣдујући приложника, између безчислены, слѣдујуће погрѣшике нашао.

Число 3. Г. Врдољакъ Имоћанинъ. Овай господинъ пише: *околовштина*, у мѣсто околность, *обаздрило* се, у мѣсто обазримо се, кое долази одъ глагола зрити, а не здрити; *парба*, кое бы рекао да значи паранѣ, но по смыслу видимъ, да є хтѣо казати парница, кое и Хорвати и Срби већь знају; зашто дакле парба, кадъ є ново и нечуvenо, а и слухъ врећајуће? На стр. 18. каже: *пѣсати*, *пѣсаоци*, *пѣсмено*, у мѣсто писати, и т. д., а мало ниже каже самъ врестописъ, пишемъ, преписане. Ніје ли пишемъ одъ писати? Зашто дакле пѣсати? А камо вамъ дослѣдностъ господине? Или є то вами маленкость?

У истомъ числу стр. 20. пише Г. П. А. Казали: *противъ хоћенства животописаоца*, а зашто не противъ волъ животописца, кое є и краће и благогласније? Ил' є и вами благогласнија рѣчь засећь мѣсто зећь, као што се по Хорватской прича? *тему мужу*, умѣсто тому мужу, безочанство умѣсто безъ очију. Ако є то правилно, то можете рећи и беспоганство, безруканство, безглаванство, и пр. кое є очевидно гадно.

Число 4. Г. Стѣпанъ Ивичевићъ вели: *Свакъ помагаји како ткай може*, у мѣсто свакъ помажи, како тко може.

Число 5. Г. Врдолякъ Имоћанинъ у овомъ числу пише: *небески свитици, и я самъ мыслю, да то значи свитици изъ сана, по по смыслу видіо самъ, да је хтѣо означити небеска свѣтила, а болѣ је и свѣтици, кое сте мало ниже казали. Репатица пезнамъ шта је, је ли птица или змія репатица, но изъ смисла, погађајући, вальда је звѣзда репата; дакле опетъ новость безъ нужде. Такойдеръ, мѣсто такоће, кое долази одъ славенскогъ такожде, а невала нијакоћеръ, или такоеръ, или такојде.*

Число 7. Г. Ст. Ивичевићъ: *Земљотежанѣ зло је састављено, и вальда значи оранѣ, онихъ, кои га дѣлаво. Земљотежаш ћѣловати! Тко је то чуо? Ніје л' болѣ, оранѣ или земљодѣље, и оны, кои се съ нѣмъ занимаю?*

Число 8. Г. Марко Мариновићъ каже: *видѣти туй. Я самъ мыслю, да је нетко видіо туй, die Sijapslanze; а кадъ тамо хтѣо је казати видѣти ту (о једной сої тоболаць висити) у мѣсто одъ једногъ сохи и т. д. кое очевидно невала.*

Число 10. Г. А. Катићъ Сплићанинъ каже: *Лоточине вала потѣшати и подбадати, у мѣсто дѣньинце треба ободравати, или подтицати (подтанкунти), премда и ово последни ћ невала. Магарацъ је символъ ленѣости, нѣга обично гопчинишилькомъ боду и напредъ тераю; Г. Катићъ преноси дакле ово послованѣ и на ленѣогъ човека, кои се „подбадати“ или „подтицати“ има, да напредъ иде. На чисть му аналогіа! Јоштера ћевала, него јошть, као ни рашта мѣсто разшта, или чега ради, или збогъ чега.*

Число 11. У заглавку пише се: *књижесто, па онда књиженство, на другомъ мѣсту негди књижевностъ, т. є. литература; кое је найправље? Я мыслимъ са Вукомъ Стеф. Карадићемъ: књижевностъ је литература, књижество је феноменъ, а оно друго треба одбацити, и незаводити новости безъ нужде. У истомъ числу каже Г. А. Катићъ Сплићанинъ: двою користъ, ћевала, јербо се каже двојка користъ или две користи у числу множественомъ. Добница, у мѣсто обште примљеногъ сатъ, новоскована је рѣчи, нити самъ то у народу чуо. Истина сатъ је турека рѣчи, као и ура одъ нѣмачкогъ Штг., но све стране рѣчи неможемо на рачунъ разговетности изъ језика удалити, а нове рѣчи ковати, къ томе Г.*

Катићъ ёве позванъ, нека остави онъ то филологу одъ званія. Врховнице умѣсто врхови, или врхуви, гроздѣ здрѣло умѣсто зрѣло грожђе, не вала опетъ.

Число 12. Истый Г. Катићъ каже у овомъ числу: *садъ, мало ниже садаръ (мыслю бы значи Pfandzert) и сада, изъ коєвъ непостоянства види се, да Г. Катићъ незна, кое је найправилнѣ. Прво је найболѣ; последни је може у поезији влати.*

Число 13. Г. Врдолякъ Имоћанинъ. У овомъ числу нађо: *Валаштина књиге, у мѣсто валиштъ или вредность књиге. Незнамъ одъ кудъ сте ту рѣчь зграбили? У ч. 15. пишете опетъ овехъ рѣчи, у мѣсто ове рѣчи, хохвихъ једни умѣсто хоће једни, то је управъ кекавачки. И оваковъ јзыкъ зарѣ да намъ служи за образацъ; да намъ буде обште књижеванѣ? Не и никакдѣ! Сасвимъ тимъ, да су многи исчинали и пречинили ову рѣчу; богме ово сте рѣаво „начинили“!*

Число 16. Г. Владиславъ Анте Џаревићъ. Врло занимивъ за филолога чланакъ подъ именомъ „Дихоцутованѣ“, у комъ много за смѣянѣ се налази. Већъ је надпись самъ вртоглавъ, и я писамъ мога разабрати, шта значи, ако не *Athentreise*, кое је несмыленостъ. Дао Богъ, те намъ је Г. Џаревићъ разрѣшио ову загонетку, говорећи, да оно, што ми „душуемо“, је права „диха“, т. є. воздухъ. Дакле ће быти путованѣ по воздуху. Ту се налазе слѣдуюће нечуве рѣчи: *напредкованѣ* (напредованѣ); *стварасно*; *све-назадкус* у вредностъ, у спрѣвѣтливостъ, у лицилансностъ! *дѣлотворство!* Ніје л' ово плеонастъ; ако је једно, піе друго, ако је дѣло нетреба творство, ако је творство (твореніе) нетреба дѣла. *Напредакъ* в мнозини (вальда множини) главу замотао! *Sic!* Каже л' се главу замотати, или паметь смутити? *Тѣлъ* (тимъ) и мнозини имена *увѣковао!* Жестопиво! а доста је и ракія или палинка и жганчица, напито нова рѣчи? *Дневнорочни листъ!* И то је ново, и вальда значи *Tagesblatt*. Кои небы одъ сумић каквога удеса ежіо! Вальда ежіо се? *Надимена обложчина!* значи по смыслу читавогъ чланка *Ustballon*. Войници, кои су овде на градсколъ опазку, радъ обикнована на оружевину обртностъ, сложнокрочіе! Е л' то србски или хинезски? Какво је то сложнокрочіе и шта је опазакъ, шта ли обртностъ оружевна? *Назорникъ* умѣсто зрителъ или гледателъ. *Жејба!* Гаџ! И ово је ново. *Нема данасъ райдована!* Кадъ се каже радость, и радовать се, зашто не рѣ-

дованъ? Дужанствено (!) помоћи новцемъ преврати (П) трошкове! Костен десен! Слушатльви клопъ многихъ рукахъ! т. е. плѣсканъ слушателя, или одобрение. Ово је найрђави чланакъ у Зори, и незнамъ, зашто се је таквый гадъ и примио у новине. По оваковомъ чланку судећи, неће се никада Зора, а камо ли сунце у Далмацији показати, него је је и остатће густа, египетска тама. Кадъ бы Г. Џаревић баремъ онако писао, како народъ по Далмацији говори, било бы како тако, но овако неговори народъ никди! На кратко, Г. Џаревић некъ се закопа 20 година у свое село, и нека проучи новије рѣчи и књиге србске и хрватске, па онда некъ изиђе на явност, иначе ће получити извѣстно срамоту, у надежди неизвѣстне славе. То му је србскиј савѣтъ; садъ даљ да видимо.

Число 19. Г. А. Џ. у Падуи пише: птѣца умѣсто птица; Зора птуа умѣсто зора свиће, птѣца у затвори, умѣсто у затвору.

Г. Марковић пише у истомъ числу: далечина, оводи, пастиръ, у мѣсто даљина, овде, и паstryръ.

Число 20. Г. С. Любичъ пише: народъ разпространѣнъ одъ ядраникогъ до смрзнутогъ (леденогъ) мора, у мѣсто разпространѣнъ и пр., толицитъ, двойниво, дртати, мѣсто толикимъ, двострукъ, дртати. Ако пакъ, у мѣсто пакъ, а невала ни пако, осимъ у поезији; у ч. 21. пише пакъ: „Славянскій обичайникъ има пособио благословљенѣ за стиснути (!) благдано два пријателя или два (! две) дѣвице приданъ (! на) очигледъ свега пука.“ Е љ то чистъ и србскиј слогъ? Чини да се види; ово чини игра велику ролу у Далмацији, и врло је непрѣятно за уво: чини га сѣсти, чини га упинати, иза овога чини отворити врата (Любичъ у ч. 28.), у мѣсто после тогъ отвори му врата, и пр. У ч. 23. читамъ: као у Србљи згађа се, мѣсто као што се у Србији сбыва или догађа, а у ч. 25. Богоштова (!) међу Морлакимъ стогуће (!) је католичко, кому тисно су увезани. (!) Е љ то србска? Е љ то чисто и разговетно? Гди говори овако народъ? Прилѣпи су пыови обичаи. Предлогъ при треба одъ пре разликовати, то ње све једно; то исто важи и о присвети, притворила, и пр. У ч. 26. Тамашни прирокъ незнамъ шта є. У ч. 27., али знамъ да невала ово: дат' водамъ протеченѣ, кое (шта? вода или протеченијъ?) прикрива пыиве; да подобри тежачако орудѣ, зашто не поправи? По истомъ калупу я велимъ позлои, кое очевидно невала. У ч. 28. стои: На

ноге навукую (!навлаче вальда?) навлаке, а у ч. 20. да паше стадо, ил' дрва да убере, присобность, (незнамъ шта є), хижка (ово је упаратъ вендински), храбренство, обукую имъ гаћице (и ово је гадно, све говорити у диминутиву, ма била рѣчь и о великому човеку, тако и кошуљица, умѣсто кошуља). Много бы јоштъ подобни награда србскогъ јзыка скупити могао, но морамъ се вратити натрагъ къ

Числу 23. Г. Ивичевићъ каже ту: сынови двјо маякахъ. Ово досадъ никада и никда чуо нисамъ, ни у самой Лики, где се готово као и у Далмацији, говори; ако не чисте. Каже се мати Mutter, а маја зову по ерцеговачкомъ нарѣчу само изъ љубке нѣжности, и ње ни мало благогласно; у множественомъ числу има даље: две матере (маје), двјо матери (мая), а не маякахъ!

У истомъ числу вели Г. Сантинъ: ни же было, србе руке, окреплитъ, умѣсто ње ме было, србре руке, опоравити се, желудацъ, умѣсто желудацъ, одозаръ низдо и озда узгоръ, умѣсто одозго доле, кадъ назебалъ умѣсто назебемъ, пайсколи, посты, обузрочена незнамъ ни данасъ шта є. Бараша и Грбеша одвећь су ружна имена; ње љ мogaо Г. Сантинъ лѣпиша узети баремъ изъ Качићевы пѣсама, где има чисто србски имена, која су врло благогласна, и. пр. Браниславъ, Хвалимиръ, Гостомилъ, Трпимиръ, Будимиръ, или Светозаръ, Тихомиръ, Селимиръ, Миланъ и пр. Требало бы да єданъ-путъ изкоренимо имена јоштъ изъ старогъ завѣта, и да крстимо славянску дѣцу славянскимъ именима, као што се то по негди по србству већь съ успѣхомъ чини. Или ће лѣпиша имена чифутска быти, као: Малеахи, Макавей, Исакъ и пр., која узимамо?

У ч. 26. Г. О. К. Божићъ пише: друговачия, пра умѣсто другчје, пре, или преће одъ славенскогъ прежде.

Оволико засадъ ГГ. приложницима Зоре, и Зори самой; но будући да они слабо или никадъ србске листове у руке неузимају, зато бы добро было, кадъ бы јимъ „Даница Х. С. и Далматинска“ ово неколико на брезу руку написаны редакција изъ Подунавке саобщила, да се кварењу јзыка противстане, иначе одъ слоге и створеніја једногъ једногъ књижевногъ јзыка кодъ насъ Югославија никадъ пишта. На посљедку морамъ казати, да Г. Берлићъ (старый и младый), Прерадовићъ и одъ части Круно-

славъ Веселињъ засадъ пайчинств у Зори пиши, а найрђавије Г. Царевићъ, Врдолякъ и Любичъ.

А.
Србина.

ШТА БЫ ЧИНЮ, ДА САМЬ ОПЕТЬ МЛАДЪ.

Пре свега учіо бы математику, шаха и ломбра, устаяо бы рано, и заклео бы се, да никадъ крозъ наочаре непогледимъ.

Небы другогъ поету читao, но само Омира, Хорація, Шакспира, Џервантеса, Гета и Шилера; никаквогъ другогъ историка, осимъ Тацита и Поливія.

Небы ништа друго піо, осимъ ладне воде. Небы єо зеля пит' тестаны ела, него само меса и воћа. О кави, чоколади и чаю небы ни спомена было.

Начиню бы едну повелику црну таблицу, на коїй бы рѣчи: „неодлажи ништа, и чини све, што можешъ, самъ,“ златнимъ словима написане стаяле. Обесіо бы ю надъ моимъ асталомъ, и читao бы ю свакій данъ по иляду пута.

Дружкю бы се съ онима, кои обычно сами ходе.

На свима, коима се ругаю, трудіо бы се да пронаћемъ по коју добру страну.

Учиню бы познанство са свима фамиліама, гдј су дѣца добро возпитана.

Ни едну дѣвойку небы пре съ внимашіемъ погледао, докъ мы жена небы требала.

Свагда бы ћутао, кадъ старіи говори, и не бы пре отворіо уста, да што рекнемъ, докъ не бы добро сазнао, шта ми вала казати.

Клоніо бы се невалялы книга, невалялы вѣштина, хрђавы актера, срамны говора и неваляла дружтва.

Я бы — я бы — а шта бы јоштъ я? — на свакій начинъ на све то заборавіо, и онако бы управо чиніо, као што самъ у младости.

Єvt. Аврамовићъ.

МУДРА И ПРАВОУЧИТЕЛНА ИЗРЕЧЕНИЈА.

Добродѣтельномъ є мужу савъ свѣтъ багатство, а парочномъ, и найманій новацъ служи на пагубу.

Награда чиста благодѣтельни учинѣномъ є ваказаніе, — по комъ, кудъ се годъ обрати, на предуе.

Кадъ су безумномъ устне вѣре пе приличне, да у колико мораю быти устне лажљиве праведномъ немиле?

Тко путь свога закона природногъ наблюдава точно свагда, сачувати є у џѣлости душу свою; а тко люби животъ свой, чува своя уста.

Тко чува уста своя и єзыкъ, сачувава одъ жалости душу свою.

Любавь нечиста лѣному є предшественица пропасти; а руке су му свеза вредноће.

У толико є име добро и честно болѣ одъ богатства, у колико є мужъ разумный и вреданъ славніј одъ лѣнога.

Т. Влаићъ.

АНЕКДОТЕ.

1.

Една дѣвойка, коя се за удова удала, па осамъ дана после сватова видило се да є невесела. Запытана о узроку те невеселости, рече: „Ахъ, увѣкъ самъ слушала, кадъ дѣвойка поће за совѣтника, да постане совѣтница, за професора, профессорка, зато самъ мыслила, кадъ и за удовца поће, да ће быти удовица, но видамъ, како се яко превари!“

2.

Шта є животъ једне женске? — Одъ 18 до 25 година седмогодишній ратъ међу срциемъ и разумомъ. Одъ 25 — 55 тридесето-годишній ратъ природе са шнайдеромъ, а после све једнако тврдоглава обрана старе цитаделе противу бурно летећи година.

СМѢСИЦА.

Еднога великога државника запытала, шта онъ суди о французской револуцији. Одговори: „Одъ револуције люди имају ту исту ползу, као кадъ бы барутану запалили, да руке грїо.“

Учредникъ Милошъ Поповићъ.

Издано и печатано у Правителственој Књигопечатњи у Београду.